

طوفان فلسطینی و آینده کریدور IMEC

امیر حسین شاه شرقی

دانشجوی دکتری مطالعات شبه قاره هند

در ماه‌های اخیر، عادی‌سازی روابط میان عربستان و اسرائیل به قدری محتمل می‌نمود که در حاشیه نشست G۲۰ ترجمان اقتصادی آن در قالب کریدور IMEC به صورت یک تفاهم-نامه طرح و امضا شد. طوفان فلسطینی اما این طرح کریدوری را برای مدتی نامعلوم به محاق فرستاده است.

عملیات هفت اکتبر حماس در قلب مناطق اشغالی و پس از آن حمله همه‌جانبه اسرائیل به نوار غزه، علاوه بر آنکه تأثیر بسزایی بر مناسبات منطقه‌ای و داخلی غرب آسیا گذاشت، چشم‌انداز پیوندی نوظهور را در ابعاد بین‌المللی با ابهامات و سؤالات متعدد روبه‌رو نمود. پیوندی که پیش‌تر در قالب ایده کریدوری عرب مد به تصویر کشیده شده بود و تنها یک ماه پیش از عملیات طوفان الاقصی، تفاهم‌نامه آن در قالب «کریدور اقتصادی هند - خاورمیانه - اروپا» یا به اختصار IMEC در حاشیه هجدهمین نشست G۲۰ و با مشارکت ایالات متحده، اتحادیه اروپا، آلمان، ایتالیا، فرانسه، هند، امارات و عربستان به امضا رسید. این ایده کریدوری از دو بخش تشکیل می‌شود: بخش اول آن راهی است که از بندرهای هند به بندرهای امارات از جمله جبل علی می‌رسد و بخش دوم آن، به صورت یک کریدور حمل‌ونقل چندگانه (خطوط لوله، ریل و جاده) با عبور از امارات و عربستان، وارد اردن می‌شود و از اردن به فلسطین اشغالی و بندرهای مدیترانه متصل می‌گردد. این کریدور مسیرهای متعددی از بندرهای مدیترانه به اروپا متصور است که با اتکای زنجیره‌های بین‌المللی تأمین، از جنوب آسیا به اروپا بازطراحی شده است و هم‌زمان از نقاط انسداد ژئوگرافیکی همچون تنگه باب‌المنندب و کانال سوئز اجتناب می‌کند.

IMEC در واقع ترجمان اقتصادی یک هم‌افزایی سیاسی - امنیتی در محیط آسیا نیز است که پیش‌تر با عنوان «اتحاد هند و ابراهیمی» از سوی محمد سلیمان (۲۰۲۱) مورد توجه قرار گرفته است. ایده «اتحاد هند و ابراهیمی» نزد سلیمان، بر بستر موفقیت‌های اولیه پروژه

عادی‌سازی روابط میان کشورهای عربی و اسرائیل و ظهور زمینه‌های همگرایی فزاینده میان سه بازیگر یعنی هند، اسرائیل و امارات تصویر می‌شود. سلیمان (۲۰۲۱) مزیت مهم این اتحاد را ایجاد پیوندی نوین در سطح آسیا به منظور مهار سه بازیگر یعنی چین، ایران و ترکیه می‌داند. این «اتحاد هند و ابراهیمی» با روی کار آمدن بایدن در ایالات متحده، مبدل به یکی از طرح‌های محوری در دکترین سیاست خارجی وی گردید و الگوی عملیاتی آن در قالب اولین اجلاس I۲U۲ در سال ۲۰۲۲ ظهور کرد. این ساز و کار، شراکتی میان ایالات متحده، هند، امارات و اسرائیل معرفی می‌شود که در چارچوب آن به توسعه همکاری در حوزه‌های آب، انرژی، حمل و نقل، فضا، سلامت، امنیت غذایی و فناوری پرداخته خواهد شد. (US Department of State, September ۲۰۲۳).

در حقیقت I۲U۲ چارچوبی برای تحکیم اقتصادی یک هم‌افزایی سیاسی - امنیتی در محیط آسیا است و IMEC نیز به عنوان اولین طرح‌های بلندپروازانه در قالب این ساز و کار متولد شده است. شایان ذکر است که این کریدور، در چارچوب «شراکت برای زیرساخت و سرمایه‌گذاری جهانی» (PGII) نیز قرار گرفته است که یک برنامه سرمایه‌گذاری بدیل برای برنامه «کمربند - جاده» چین است و توسط دولت بایدن دنبال می‌شود. «شراکت برای زیرساخت و سرمایه‌گذاری جهانی» قصد دارد در پنج سال پیش‌رو، به هدایت ۶۰۰ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری در طرح‌های زیرساختی کشورهای همسوار راه دولت‌های G۷، نهادهای بین‌المللی و بخش‌های خصوصی بپردازد. این شراکت در یک سال گذشته، طرح‌هایی مانند

بیشتری در حوزه تأمین مالی و اجرا در اختیار این ایده قرار دهد.

با این همه، یکی از مهم‌ترین پیش‌فرض‌های این ایده کریدوری، تداوم موفقیت پروژه عادی‌سازی در محیط غرب آسیا و گسترش آن به روابط عربستان و اسرائیل است که منبث از آن، اختلافات دیرینه در این محیط در قالب به حاشیه راندن موضوع فلسطین و حذف آن از روابط دوجانبه، مرتفع گردیده است و جای خود را به همکاری تجاری و ترانزیتی موسع می‌دهد. در همین راستا بود که درست در هفته‌های منتهی به انعقاد تفاهم‌نامه این کریدور، تبادلات بی‌سابقه‌ای میان عربستان و اسرائیل در سطح مقامات عالی مشاهده شد.

به بیان خلاصه، سرنوشت کریدور IMEC مستقیم به موفقیت پروژه عادی‌سازی روابط میان عربستان

کریدور لوبیتو (عبور از کنگو، زامبیا و آنگولا)، پروژه‌های متعدد انرژی تجدیدپذیر در هند و پروژه‌های زیرساختی متعددی را در مراکش، مصر، ویتنام، آرژانتین و سایر نقاط جهان طرح نموده است. (US Department of State, May ۲۰۲۳).

در راستای تأمین مالی این شراکت، ایالات متحده در تلاش است تا با مشارکت آلمان، ژاپن، کره جنوبی، عربستان سعودی و کشورهای حوزه اسکاندیناوی، با ایجاد تغییر در چارچوب کفایت سرمایه بانک جهانی، ظرفیت وام‌دهی این نهاد را دست کم تا ۲۵ میلیارد دلار افزایش دهد. (TBS Report, September ۲۰۲۳). در مورد خاص IMEC، ایالات متحده تلاش کرده است تا با مشارکت دادن اقتصادهای بزرگ اروپایی، پروژه را نسبت به I۲U۲ وسعت ببخشد و ظرفیت‌های

مصر دست به گرفتن موضعی به مراتب تهاجمی‌تر در قبال اسرائیل زدند. افکار عمومی کشورهای اسلامی، واکنش وسیعی به حملات اسرائیل نشان دادند و تظاهرات گسترده مسلمانان، حساسیت مسئله فلسطین نزد ملت‌های منطقه را، فارغ از تلاش‌های پیدا و پنهان دولت‌ها آشکار نمود. همچنین گروه‌های مقاومت در عراق، سوریه و لبنان در سطوح مختلف، با اسرائیل و ایالات متحده به عنوان مهم‌ترین حامی درگیر شدند. دست‌آورد دولت انصارالله در یمن، به عنوان یکی از مهم‌ترین چالش‌های محیط پیرامونی عربستان، به صورت رسمی به اسرائیل اعلان جنگ داد. برآیند این تحولات موجب شده است که موضوع فلسطین و موقعیت شکننده اسرائیل در غرب آسیا دوباره به مرکز توجه بازگردد و از این جهت، به نظر می‌رسد پروژه عادی‌سازی روابط، دست کم برای مدتی نامعلوم به محاق برود.

و اسرائیل وابسته است و پیش از عملیات طوفان الاقصی، نشانه‌های متعددی از تحقق توافق نام برده مشاهده می‌شد. آرامش ظاهری حاکم بر غزه و کرانه باختری پیش از عملیات طوفان الاقصی، از سوی هر دو بازیگر مورد بحث، زمینه مناسبی برای دستیابی به توافق فراهم می‌کرد؛ توافقی که در عمل، مسئله فلسطین را در منطقه غرب آسیا به کلی در حاشیه قرار می‌داد و از طرف دیگر، واکنش چندانی نیز در افکار عمومی کشورهای اسلامی بر نمی‌انگیزاند.

از این دیدگاه، عملیات طوفان الاقصی و حملات گسترده اسرائیل به غزه، چشم‌انداز توافق نام برده را متحمل تغییراتی اساسی نموده است. عربستان با توجه به ابعاد این عملیات و حملات اسرائیل به غزه، مجبور به توقف مذاکرات عادی‌سازی روابط گردید و سایر بازیگران منطقه‌ای همچون ترکیه و

منابع

An Indo-Abrahamic (۲۰۲۱) Soliman, M (July alliance on the rise: How India, Israel, and the UAE are creating a new transregional order. Published by Middle East Institute. Retrieved from: <https://www.mei.edu/publications/indo-abrahamic-alliance-rise-how-india-israel-and-uae-are-creating-new-transregional>

Is the India - (۲۰۲۳ TBS Report (September Middle East-Europe economic corridor going to upstage China's BRI? Retrieved from: <https://www.tbsnews.net/features/panorama/india-middle-east-europe-economic-corridor-going-upstage-chinas-bri>

Fact Sheet (۲۰۲۳ US Department of State (May on Partnership for Global Infrastructure and summit. Retrieved From: Investment at the G V <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/fact-sheet-/۲۰/۰۵/۲۰۲۳/statements-releases-partnership-for-global-infrastructure-and-summit-investment-at-the-gv>

.I۲U۲ (۲۰۲۳ US Department of State (September .\Retrieved From: <https://www.state.gov/i۲u۲>

به بیان دیگر، کنش نظامی حماس در محیط غزه و حملات خونبار اسرائیل در پی آن، بیشتر بازیگران منطقه‌ای را متوجه کرده است که دستیابی به توافقی دوجانبه با اسرائیل بدون حل و فصل مسئله فلسطین، به شدت شکننده است و چنین توافقی حتی اگر همچون نمونه‌های اردن و ترکیه به مرحله انعقاد برسد، بخت چندانی برای ارتقا به پیوندی راهبردی نخواهد داشت؛ چنان‌که ترکیه و اردن نیز از زمان تهاجم اسرائیل به غزه، با تظاهرات گسترده حامیان فلسطین روبه رو بوده‌اند و ریسک بروز تکانه‌های این چنینی در روابط، با ارتقای آن به سطحی راهبردی، تعارض ماهوی دارد؛ به ویژه که در وهله نهایی، کریدورهای اقتصادی به شدت ریسک‌گریزند.

با بازگشت مسئله فلسطین به مرکز تحولات در غرب آسیا و به محاق رفتن پروژه عادی‌سازی روابط برای مدتی نامعلوم، به نظر می‌رسد مهم‌ترین رکن لازم برای تحقق این ایده کریدوری، یعنی همگرایی میان بازیگران عربی و عبری در سمت آسیایی آن، با مسئله روبه رو شده است.

باید توجه داشت که ایده کریدوری IMEC نیاز به میلیاردها دلار سرمایه‌گذاری در زیرساخت دارد که بخشی از این سرمایه‌گذاری نیز قرار است که از قبل همسوسازی بخش‌های خصوصی طرفین تحقق یابد؛ از این دیدگاه، عملیات طوفان الاقصی و جنگ در غزه، بازتاب‌دهنده سطحی از شکنندگی و ضعف در پیوندهای مفروض این ایده کریدوری است که دست کم در مدت کوتاه و بدون تغییرات اساسی در نظم منطقه مرتفع نخواهد شد.